

דברים פרק ג

(כג) וְאַתְּחַנֵּן אֶל יְקֹזֵק בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר: (כד) אֲדֹנָי יְקֹזֵק אֶתְּהָּ החֲלוֹת לְהִרְאוֹת אֶת עֲבָדְךָ אֶת גְּדֻלְךָ וְאֶת יְדֶךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִי אֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה כְּמַעֲשֵׂיךָ וְכַגְבוּרֹתֶיךָ: (כה) אֶעֱבְרָה נָא וְאֶרְאֶה אֶת הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן הַיָּמָּה הַטּוֹב הַזֶּה וְהִלְבֵּנִי: (כו) וְיִתְעַבֵּר יְקֹזֵק בִּי לְמַעַנְכֶם וְלֹא שְׁמַע אֶלִי וַיֹּאמֶר יְקֹזֵק אֵלֵי רַב לָךְ אֵל תּוֹסֵף דָּבָר אֵלֵי עוֹד בְּדַבַּר הַזֶּה: (כז) עֲלֶה רֹאשׁ הַפְּסָגָה וְשֵׂא עֵינֶיךָ יְמִינָה וְצִפְנָה וְתִימְנָה וּמִזְרְחָהּ וּרְאֵה בְּעֵינֶיךָ כִּי לֹא תַעֲבֹר אֶת הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: (כח) וְצוּ אֶת יְהוֹשֻׁעַ וְחֲזָקָהוּ וְאִמְצָהוּ כִּי הוּא יַעֲבֹר לִפְנֵי הָעָם הַזֶּה וְהוּא יִנְחִיל אוֹתָם אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּרְאֶה:

רש"י
(כג) **ואתחנן** - אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם. אף על פי שיש להם לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים, אין מבקשים מאת המקום אלא מתנת חנם. לפי שאמר לו (שמות לג יט) וחנותי את אשר אחון, אמר לו בלשון ואתחנן. דבר אחר זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה, כדאיתא בספרי: **בעת ההיא** - לאחר שכבשתי ארץ סיחון ועוג דמיתני שמא הותר הנדר: **לאמר** - זה אחד משלש מקומות שאמר משה לפני המקום איני מניחך עד שתודיעני אם תעשה שאלתי אם לאו: (כד) **ה' אלהים** - רחום בדין: **אתה החלות להראות את עבדך** - פתח להיות עומד ומתפלל, אף על פי שנגזרה גזירה. אמר לו ממך למדת, שאמרת לי

(שמות לב י) ועתה הניחה לי, וכי תופס הייתי בך, אלא לפתוח פתח, שבי תלוי להתפלל עליהם, כמו כן הייתי סבור לעשות עכשיו: **את גדלך** - זו מדת טובך וכן הוא אומר (במדבר יד יז) ועתה יגדל נא כח ה': **ואת ידך** - זו ימינך, שהיא פשוטה לכל באי עולם: **החזקה** - שאתה כובש ברחמים את מדת הדין החזקה: **אשר מי אל וגו'** - אינך דומה למלך בשר ודם, שיש לו יועצין וסנקטדרין הממחין בידו כשרוצה לעשות חסד ולעבור על מדותיו, אתה אין מי ימחה בידך אם תמחול לי נתבטל גזירתך. ולפי פשוטו אתה החלות להראות את עבדך מלחמת סיחון ועוג, כדכתיב (דברים ב לא) ראה החלותי תת לפניך, הראני מלחמת שלושים ואחד מלכים: (כה) **אעברה נא** - אין נא אלא לשון בקשה: **ההר הטוב הזה** - זו ירושלים: **והלבנון** - זה בית המקדש: (כו) **ויתעבר ה'** - נתמלא חמה: **למענכם** - בשבילכם, אתם גרמתם לי. וכן הוא אומר (תהלים קו לב) ויקציפו על מי מריבה וירע למשה בעבורם: **רב לך** - שלא יאמרו הרב כמה קשה והתלמיד כמה סרבן ומפציר. דבר אחר רב לך הרבה מזה שמור לך, רב טוב הצפון לך: (כז) **וראה בעיניך** - בקשת ממני (פסוק כה) ואראה את הארץ הטובה, אני מראה לך את כולה שנאמר (דברים לד, א) ויראהו ה' את כל הארץ: (כח) **וצו את יהושע** - על הטרחות ועל המשאות ועל הריבות: **וחזקהו ואמצהו** - בדבריך, שלא ירד לבו לומר כשם שנענש רבי עליהם כך סופי ליענש עליהם, מבטיחו אני כי הוא יעבור והוא ינחיל: **כי הוא יעבור** - אם יעבור לפניהם ינחלו, ואם לאו לא ינחלו. וכן אתה מוצא כששלח מן העם אל העי והוא ישב (יהושע ז ה) ויכו מהם אנשי העי וגו' (שם ז, י), וכיון שנפל על פניו אמר לו קום לך. קם לך כתיב, אתה הוא העומד במקומך ומשלח את בני למלחמה, למה זה אתה נופל על פניך, לא כך אמרתי למשה רבך אם הוא עובר עוברין, ואם לאו אין עוברין:

שמות פרק טז פסוק לה

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶכְלוּ אֶת הַמָּן אַרְבָּעִים יָמָּה עַד בָּאָם אֶל אֶרֶץ נוֹשְׁבֵת אֶת הַמָּן אֶכְלוּ עַד בָּאָם אֶל קִצְהָ אֶרֶץ כְּנָעַן:

רש"י
(לה) **ארבעים שנה** - והלא חסר שלושים יום, שהרי בחמישה עשר באייר ירד להם המן תחלה, ובחמישה עשר בניסן פסק, שנאמר (יהושע ה יב) וישבות המן ממחרת, אלא מגיד שהעוגות שהוציאו

ישראל ממצרים טעמו בהם טעם מן: **אל ארץ נושבת** - לאחר שעברו את הירדן שאותה שבעבר הירדן מיושבת וטובה, שנאמר (דברים ג כה) אעברה נא ואראה את הארץ הטובה אשר בעבר הירדן, ותרגום של נושבת יתבתא, רצה לומר מיושבת: **אל קצה ארץ כנען** - בתחלת הגבול, קודם שעברו את הירדן, והוא ערבות מואב. נמצאו מכחישין זה את זה, אלא בערבות מואב כשמת משה בשבעה באדר פסק המן מלירד, ונסתפקו ממן שלקטו בו ביום עד שהקריבו העומר בששה עשר בניסן, שנאמר (יהושע ה יא) ויאכלו מעבור הארץ ממחרת הפסח:

דברים פרק לב

(מח) וַיְדַבֵּר יְקֹזֵק אֶל מֹשֶׁה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה לֵאמֹר: (מט) עֲלֶה אֶל הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה הַר נֶבֹו אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ מוֹאָב אֲשֶׁר עַל פְּנֵי יְרֵחוֹ וּרְאֵה אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחְזָה: (נ) וּמֵת בְּהַר אֲשֶׁר אֶתְּהָּ עֲלֶה שְׁמָה וְהֶאֱסַף אֶל עַמִּיךָ כְּאֶתְּהָּ מוֹת אֶהְרֹן אֲחִיךָ בְּהַר הָהָר וַיֶּאֱסַף אֶל עַמִּיו: (נא) עַל אֲשֶׁר מְעַלְתֶּם בִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִי מְרִיבַת קֹדֶשׁ מְדַבֵּר צֶן עַל אֲשֶׁר לֹא קִדְשְׁתֶּם אוֹתִי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: (נב) כִּי מִנְגִּיד תִּרְאֶה אֶת הָאָרֶץ וְשָׁמָּה לֹא תְּבֹא אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

רש"י לדברים פרק לב

(מח) **וידבר ה' אל משה בעצם היום הזה** - בשלשה מקומות נאמר בעצם היום הזה, נאמר בנח (שם ז, ג) בעצם היום הזה בא נח וגוי, במראית אורו של יום, לפי שהיו בני דורו אומרים בכך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו ליכנס בתובה, ולא עוד אלא אנו נוטלין כשיליך וקרדומות ומבקעין את התיבה. אמר הקדוש ברוך הוא הריני מכניסו בחצי היום, וכל מי שיש בידו כח למחות יבא וימחה. במצרים נאמר (שמות יב, נא) בעצם היום הזה הוציא ה', לפי שהיו מצרים אומרים בכך וכך אם אנו מרגישים בהם אין אנו מניחים אותם לצאת, ולא עוד אלא אנו נוטלין סיפופות וכלי זיין והורגין בהם. אמר הקדוש ברוך הוא הריני מוציאן בחצי היום וכל מי שיש בו כח למחות יבא וימחה. אף כאן במיתתו של משה נאמר בעצם היום הזה, לפי שהיו ישראל אומרים בכך וכך אם אנו מרגישים בו אין אנו מניחין אותו, אדם שהוציאנו ממצרים וקרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיו לנו את השליו והעלה לנו את הבאר ונתן לנו את התורה אין אנו מניחין אותו. אמר הקדוש ברוך הוא הריני מכניסו בחצי היום וכו': (נ) **כאשר מת אהרן אחיך** - באותה מיתה שראית וחמדת אותה, שהפשיט משה את אהרן בגד ראשון והלבישו לאלעזר וכן שני וכן שלישי וראה בנו בכבודו. אמר לו משה אהרן אחי עלה למטה, ועלה. פשוט ידך, ופשוט. פשוט רגליך, ופשוט. עצום עיניך, ועצם. קמוץ פיך, וקמוץ והלך לו. אמר משה אשרי מי שמת במיתה זו: (נא) **על אשר מעלתם בי** - גרמתם למעול בי: **על אשר לא קדשתם אותי** - גרמתם לי שלא אתקדש אמרתי לכם (במדבר כ, ח) ודברתם אל הסלע והם הכוהו והוצרכו להכותו פעמים ואילו דברו עמו ונתן מימיו בלא הכאה היה מתקדש שם שמים, שהיו ישראל אומרים ומה הסלע הזה שאינו לשכר ולא לפורענות אם זכה אין לו מתן שכר ואם חטא אינו לוקה כך מקיים מצות בוראו אנו לא כל שכן: (נב) **כי מנגד - מרחוק: תראה וגו'** - כי אם לא תראנה עכשיו לא תראנה עוד בחיך: **ושמה לא תבוא** - וידעתי כי חביבה היא לך על כן אני אומר לך עלה וראה:

דברים פרק לד

(א) **ויעל משה מערבת מואב אל הר נבו ראש הפסגה אשר על פני ירחו ויראהו יקוק את כל הארץ את הגלעד עד דן: (ב) ואת כל נפתלי ואת ארץ אפרים ומנשה ואת כל ארץ יהודה עד הים האחרון: (ג) ואת הנגב ואת הפקר בקעת ירחו עיר התמרים עד צער: (ד) ויאמר יקוק אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאבותיך ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה היראיתיה בעיניך ושמך לא תעבר: (ה) ואת שם משה עבד יקוק בארץ מואב על פי יקוק: (ו) ויקבר אותו בגי בארץ מואב מול בית פעור ולא ידע איש את קברתו עד היום הזה: (ז) ומשה בן משה ויששכר שנה במותו לא כהתה עינו ולא נס לחה: (ח) ויכפו בני ישראל את משה בערב מואב שלשים יום ויתמו ימי בכי אבל משה: (ט) ויהושע בן נון מלא רוח חקמה פי סמד משה את ידיו עליו וישמעו אליו בני ישראל ויעשו כאשר צוה יקוק את משה: (י) ולא קם נביא עוד בישראל כמשה אשר ידעו יקוק פנים אל פנים: (יא) לכל האתת והמופתים אשר שלחו יקוק לעשות בארץ מצרים לפרעה ולכל עבדיו ולכל ארצו: (יב) ולכל היד החזקה ולכל המורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל:**

רש"י

(א) **מערבות מואב אל הר נבו** - כמה מעלות היו ופסען משה בפסיעה אחת: **את כל הארץ** - הראהו את כל ארץ ישראל בשלותה והמציקין העתידים להיות מציקין לה: **עד דן** - הראהו בני דן עובדים עבודה זרה שנאמר (שופטים יח, ל) ויקימו להם בני דן את הפסל, והראהו שמשון שעתידי לצאת ממנו למושיע: (ב) **ואת כל נפתלי** - הראהו ארצו בשלותה וחורבנה, והראהו דבורה וברק מקדש נפתלי נלחמים עם סיסרא וחילותיו: **ואת ארץ אפרים ומנשה** - הראהו ארצם בשלותה ובחורבנה והראהו יהושע נלחם עם מלכי כנען שבא מאפרים, וגדעון שבא ממנשה נלחם עם מדין ועמלק: **ואת כל ארץ יהודה** - בשלותה ובחורבנה והראהו מלכות בית דוד ונצחונם: **עד הים האחרון** - ארץ המערב בשלותה ובחורבנה. דבר אחר אל תקרי הים האחרון אלא היום האחרון, הראהו הקדוש ברוך הוא כל המאורעות שעתידין לארע לישראל עד שיחיו המתים: (ג) **ואת הנגב** - ארץ הדרום. דבר אחר מערת המכפלה, שנאמר (במדבר יג, כב) ויעלו בנגב ויבא עד חברון: **ואת הכנר** - הראהו שלמה יוצק כלי בית המקדש, שנאמר (מ"א א' ז, מו) בכנר הירדן יצקם המלך במעבה האדמה: (ד) **לאמר לזרעך אתננה היראיתיה** - כדי שתלך ותאמר לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבע לכם הקדוש ברוך הוא קיימה, וזהו לאמר, לכך הראיתיה לך, אבל גזרה היא מלפני

ששמה לא תעבור, שאלולי כך הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה ותלך ותגיד להם: (ה) **וימת שם משה** - אפשר משה מת וכתב וימת שם משה, אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע. ר' מאיר אומר אפשר ספר התורה חסר כלום, והוא אומר (לעיל לא, כו) לקוח את ספר התורה הזה, אלא הקדוש ברוך הוא אומר ומשה כותב בדמע: **על פי ה'** - בנשיקה: (ו) **ויקבר אותו** - הקדוש ברוך הוא בכבודו. רבי ישמעאל אומר הוא קבר את עצמו, וזהו אחד משלשה אתין שהיה רבי ישמעאל דורש כן. כיוצא בו (במדבר ו, יג) ביום מלאות ימי נזרו יביא אותו, הוא מביא את עצמו. כיוצא בו (ויקרא כב, טז) והשיאו אותם עון אשמה, וכי אחרים משיאים אותם, אלא הם משיאים את עצמם: **מול בית פעור** - קברו היה מוכן שם מששת ימי בראשית לכפר על מעשה פעור, וזה אחד מן הדברים שנבראו בערב שבת בין השמשות: (ז) **לא כהתה עינו** - אף משמת: **ולא נס לחה** - לחלוחית שבו לא שלט בו רקבון ולא נהפך תואר פניו: (ח) **בני ישראל** - הזכרים, אבל באהרן מתוך שהיה רודף שלום ונותן שלום בין איש לרעהו ובין אשה לבעלה נאמר (במדבר כ, כט) כל בית ישראל, זכרים ונקבות: (י) **אשר ידעו ה' פנים אל פנים** - שהיה לבו גס בו ומדבר אליו בכל עת שרוצה, כענין שנאמר (שמות לב, ל) ועתה אעלה אל ה', (במדבר ט, ח) עמדו ואשמעה מה יצוה ה' לכם: (יב) **ולכל היד החזקה ישראל** - שנשאו לבו לשבור הלוחות לעיניהם, שנאמר (לעיל ט, יז) ואשברם לעיניכם, והסכימה דעת הקדוש ברוך הוא לדעתו, שנאמר (שמות לד, א) אשר שברת, יישר כחך ששברת:

במדבר פרק כז

(יב) וַיֹּאמֶר יְקֹזֵק אֶל מֹשֶׁה עֲלֵה אֶל הַר הָעֵבְרִים הַזֶּה וּרְאֵה אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:
 (יג) וְרְאִיתָה אֶתְּהָ וְנִאֲסַפְתָּ אֶל עַמִּיךָ גַּם אֶתְּהָ כַּאֲשֶׁר נִאֲסַף אֶהְרֹן אַחִיד: (יד) כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בְּמִדְבַר צֹן בְּמַרְיַבַּת הָעֵדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בְּמִים לְעֵינֵיהֶם הֵם מִי מַרְיַבַּת קָדֵשׁ מִדְבַר צֹן:

רש"י

(יב) **עלה אל הר העברים** - למה נסמכה לכאן, כיון שאמר הקדוש ברוך הוא נתן תתן להם, אמר אותי צוה המקום להנחיל, שמא הותרה הגזירה ואכנס לארץ. אמר לו הקדוש ברוך הוא גזרתי במקומה עומדת. דבר אחר כיון שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן שמח ואמר כמדומה שהותר לי נדרי, משל למלך שגזר על בנו שלא יכנס לפתח פלטיין שלו

נכנס לשער והוא אחריו, לחצר והוא אחריו, לטרקלין והוא אחריו, כיון שבא ליכנס לקיטון, אי"ל בני מכאן ואילך אתה אסור ליכנס: (יג) **כאשר נאסף אהרן אחיד** - מכאן שנתאוה משה למיתתו של אהרן. דבר אחר אין אתה טוב ממנו, (דברים לב, נא) על אשר לא קדשתם, הא אם קדשתם אותי עדיין לא הגיע זמנכם להפטר. בכל מקום שכתב מיתתם כתב סרחונם, לפי שנגזרה גזרה על דור המדבר למות במדבר בעון שלא האמינו, לכך בקש משה שיכתב סרחונו, שלא יאמרו אף הוא מן הממרים היה. משל לשתי נשים שלוקות בבית דין אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית וכו', אף כאן בכל מקום שהזכיר מיתתן הזכיר סרחונם, להודיע שלא היתה בהם אלא זו בלבד: (יד) **הם מי מריבת קדש** - הם לבדם אין בהם עון אחר. דבר אחר הם שהמרו במרה, הם היו שהמרו בים סוף, הם עצמם שהמרו במדבר צין:

במדבר פרק כו

(א) וַיְהִי אַחֲרֵי הַמִּגְפָּה פ וַיֹּאמֶר יְקֹזֵק אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶלְעָזָר בֶּן אֶהְרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר:
 (ב) שָׂאוּ אֶת רֹאשׁ כָּל עֵדוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כָּל יֶזְעָא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל: (ג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יַרְחוֹ לֵאמֹר: (ד) מִבְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה וְמַעְלָה כַּאֲשֶׁר צָוָה יְקֹזֵק אֶת מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֶּזְעָאִים מֵאֲרָץ מִצְרָיִם:

רש"י

(א) **ויהי אחרי המגפה וגו'** - משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן והוא מונה אותן לידע מנין הנותרות. דבר אחר כשיצאו ממצרים ונמסרו למשה, נמסר לו במנין, עכשיו שקרב למות ולהחזיר צאנו, מחזירים במנין: (ב) **לביית אבתם** - על שבט האב יתיחסו, ולא אחר האם: (ג) **וידבר משה ואלעזר הכהן אתם** - דברו עמם על זאת שצוה המקום למנותם: **לאמר** - אמרו להם צריכים אתם להמנות: (ד) **מבן עשרים שנה ומעלה כאשר צוה וגו'** - שיהא מנינם מבן עשרים שנה ומעלה, שנאמר (שמות ל יג) כל העובר על הפקודים וגו':